

HEMIJSKA I BIOLOŠKA SREDSTVA U RATU U JUŽNOM VIJETNAMU

Poznato je da američke oružane snage i njihovi saveznici upotrebljavaju hemijska i biološka borbena sredstva u Južnom Vijetnamu. Međutim, manje se zna o obimu, efektima dejstava i tendencijama upotrebe tih sredstava.

Činjenica je da će obim upotrebe hemijskih i bioloških sredstava na vijetnamskom ratištu zavisi od nekoliko elemenata: operativno-taktičke situacije na frontu, političkih i moralnih efekata na oslobodilačke snage i stanovništvo, kao i na sopstvene (satelitske) formacije, reagovanja javnog mnjenja u sopstvenoj zemlji i svetu itd. Međutim, usavršavanje ovih sredstava za SAD ima i širi značaj. To dokazuje, pored ostalog, i činjenica što se poslednjih godina stalno povećavaju finansijska sredstva za istraživački rad i unapređivanje efikasnosti dejstava ovih sredstava.¹ U pripremi jedinica koje se upućuju na vijetnamski front, poseban naglasak daje se obučavanju vojnika i starešina za dejstvo u uslovima upotrebe hemijskih b/s.

Intenzivnija upotreba hemijskih i bioloških b/s je, pored ostalog, posledica nesposobnosti i nemoći da se drugim sredstvima postigne značajniji uspeh u borbenim dejstvima. Činjenica je, na primer, da je posle neuspeha ofanzive generala Vestmorlenda (od novembra 1965. do marta 1966. god.) radi preuzimanja inicijative na frontu, došlo do široke upotrebe hemijskih otrovnih materija u gusto naseljenim područjima sa bogatim pirinčanim poljima i voćnjacima. Odluka OS SAD da upotrebe hemijska i biološka b/s je odraz besa, nemoći, želje za odmazdom, pokušaj da se eventualnim uspesima opravda komandovanje za dosadašnje poraze, teške gubitke itd.

Upotrebom pomenutih borbenih sredstava OS SAD žele, pored ostalog, postići i ove ciljeve:

¹ Tako na primer, u periodu 1950—1960. god. za ta sredstva odvajalo se oko 35 miliona dolara godišnje, 1961. suma se povećala na oko 37 miliona dolara, a u periodu 1964—1966. dostigla je cifru od 160—170 miliona dolara godišnje. Samo u 1961. godini, budžet za hemijske jedinice OS SAD iznosio je 125 miliona dolara. Radi ispitivanja i usavršavanja hemijskih i bioloških b/s razne industrijske grane američke privrede (hemijska, farmaceutska itd.) šalju mesečno oko 400 jedinjenja na ispitivanje hemijskoj službi oružanih snaga.

— naneti što osetnije gubitke oslobodilačkim snagama, narodu i privredi, jer je efekat ovih sredstava mnogo veći nego od klasičnih b/s;

— velikim gubicima u živoj sili, posebno nezaštićenom narodu (67% mrtvih i 86% ranjenih u Južnom Vijetnamu su žene, deca i starci) i razaranjem materijalnih sredstava, OS SAD žele da odvoje i izoluju narod od oslobodilačkih snaga kako bi mogli lakše da vode „operacije čišćenja” i „pacifiziraju” Južni Vijetnam;

— uništiti vegetaciju i poljoprivredne prinose (naročito pirinčana polja i voćnjake) na teritoriji koju kontrolišu oslobodilačke snage, i na taj način ih lišiti mogućnosti snabdevanja i zaštite koje im pružaju šume. Cilj je da se izazovu glad i panika, a narod prisili „da traži spas” u američkim logorima;²

— dejstom hemijskih i bioloških b/s izvršiti psihički uticaj na narod i oslobodilačke snage kako bi se oslabio moral i volja za pružanje otpora.

Vijetnamsko ratište je za Amerikance poligon na kome se ispituju efekti ovih sredstava. OS SAD su posebnu pažnju posvetile bataljonima i četama za psihološko ratovanje koje se nalaze u formacijama KoV.³ Oni, pored ostalog, imaju zadatak da upotrebom hemijskih b/s utiču na moral, raspoloženje i volju oslobodilačkih snaga i stanovništva u zoni borbenih dejstava.

Premda je upotreba ovih sredstava zabranjena međunarodnim konvencijama i osuđena od svetske i američke⁴ demokratske javnosti (Raselov sud je osudio upotrebu ovih sredstava kao zločin genocida), uništavanje vegetacije u šumama, poljoprivrednih kultura, životinjskog sveta, trovanje ljudi zagađenom hranom, vodom i zemljištem, upotreba BOt, bioloških agenasa itd. dobijaju sve šire razmere.

„Jedno u nizu sredstava koje je američka komanda smislila za svoj 'specijalni rat' je upotreba hemijskih supstanci raspršivanjem

² Poznate su akcije OS SAD „spržena zemlja” u kojima su čitavi rejoni opustošeni upotrebom hemijskih i bioloških b/s. Prema podacima zdravstvene službe NFO, broj pokrajina zahvaćen hemijskim materijama u 1965. god. popeo se na 25 (3/5 svih pokrajina J. Vijetnama). Grubo uzevši, oštećena površina je oko 700.000 ha, a lakše i teže je otrovano 146.276 stanovnika, što je 13 puta više nego u 1944. god. a 800 puta više nego u 1961. god. Eskalacija se stalno razvija.

³ Poznato je da su intenzivna istraživanja na području tzv. „nesmrtonosnih” BOt počela najpre u SAD. Na konferencijama vojnih lekara SAD i zemalja NATO-pakta iznose se rezultati u usavršavanju koncepcije „psihološkog ratovanja” koji su bazirani na iskustvima iz Južnog Vijetnama.

⁴ Američki imperijalisti su zloupotrebili nauku, što je izazvalo negodovanje naučnih krugova. Dobitnik Nobelove nagrade L. Pauling izjasnio se protiv upotrebe hemijskih b/s i potpisao mnoge peticije. Grupa od 29 naučnika (uključujući hemičare i fizičare) izdala je saopštenje u kome se strogo osuđuje upotreba štetnih hemijskih materija i otrovnih gasova. Grupa od 22 američka naučnika (među njima 7 nosilaca Nobelove nagrade) pisala je predsedniku Džonsonu i zahtevala da američke trupe smesta prekinu upotrebu hemijskog oružja u J. Vijetnamu, itd.

iz vazduha radi uništenja biljaka koje služe za ishranu stanovništva, nad kojim nemaju kontrole. Video sam mnoštvo dokaza za ovo — voćnjake u kojima je drveće bilo bez ijednog lista i ploda u vreme kada su se oni u susednim selima povijali pod njima; papaje su, na primer, ostajale sasušene dok su njihovi plodovi, smežurani i sitni kao orah, opušteno visili na stablu bez lišća; ananas je bio smežuran do veličine malih pomorandži, dok su istovremeno oni u susednim baštama bili potpuno razvijeni i spremni za berbu.”⁵

Stalno povećavanje upotrebe hemijskih b/s najbolje će ilustrirati ova tablica.⁶

godina	broj pokrajina	broj zatrovanih ljudi	uništena vegetacija u hektarima
1961.	6	182	360
1962.	12	126	11.030
1963.	16	9.000	320.000
1964.	19	11.000	500.230
1965.	26	146.247	700.000

Sem toga, uginulo je na desetine hiljada domaćih životinja koje su stradale zbog zatrovane trave i druge vegetacije.

Američka iskustva ukazuju na to da se najbolji rezultati postižu u periodu rasta vegetacije. Za 1—2 dana, posle upotrebe „otrovnog praha”, vegetacija gubi boju, porumeni i lišće opada. Trava se uništava za 3—4 dana, a lišće se na drveću smežura, otpadne za nekoliko nedelja i ostaju samo gole grane.

Ironična su tumačenja američkih generala i obaveštenja javnosti da se u Južnom Vijetnamu radi o upotrebi tzv. humanih, nesmrtonosnih otrova, o supstancama koje „ne donose smrt”.⁷ Međutim, činjenice očevidaca su sasvim drugačije. „Mada su ovi otrovi prvenstveno namenjeni biljkama koje služe za ishranu ljudi i stoke” — rekla je dr Tuj Ba, član Izvršnog komiteta Udruženja žena NFO, šef jedne velike bolnice i generalni sekretar Udruženja za odbranu majke i dece — „oni su isto tako opasni po čoveka, naročito decu i stare ljude.”⁸

⁵ V. Barčēt „Istina o ratu u Vijetnamu“.

⁶ Prema podacima koje je izneo NFO J. Vijetnama u biltenu od 5. decembra 1966. god. (izdanje Komiteta za otkrivanje ratnih zločina američkih imperijalista u Južnom Vijetnamu).

⁷ Početkom aprila 1965. god. Maknamara je na konferenciji za štampu u Vašingtonu pokazao novinarima katalog raznih vrsta otrovnih materija koje proizvode hemijske laboratorije i fabrike za „gušenje pobuna i demonstracija” uveravajući ih da ove materije nisu smrtonosne.

⁸ Isto.

HEMIJSKA BORBENA SREDSTVA KOJA SE UPOTREBLJAVAJU U JUŽNOM VIJETNAMU

a) Bojni otrovi

Američke i sve satelitske trupe počele su u manjim količinama da upotrebljavaju BOt već 1961,⁹ a naročito su povećale dejstva u 1964. i u suvoj sezoni 1965/66. god. Tada su upotrebljavani BOt protiv regularnih dejstava NFO na položajima, u podzemnim skloništima, rejonima partizanskih baza na oslobođenoj teritoriji itd. Amerikanci nisu štedeli ni partizanske bolnice, kao ni sela i zaseoke. Zvanični krugovi u Pentagonu su potvrdili da su u Južnom Vijetnamu upotrebljavani sledeći BOt: hlor-acetofenon (suzavac), difenil-hlor-arsin (kijavac), orto-hlor-benzol-melanitril (nadražljivac i za- gušljivac).

Hlor-acetofenon je upotrebljavan u većim koncentracijama. Izazivao je nadražaj organa za disanje, prouzrokovao opekotine na koži, a naročito usnoj duplji i jednjaku, prouzrokovao suzenje, vrtoglavicu i gušenje. Posledice su obično bile teže jer je prouzrokovao bronhitis i zapaljenje pluća. Teže su stradale neotporne osobe — deca, žene i iznemogli stariji ljudi. Upotrebljavan je i u podzemnim skloništima i rovovima gde ovaj otrov nije izazvao samo momentalne učinke, već se njegova toksičnost zadržavala i više nedelja.

U grupi nadražljivaca i zagušljivaca spada orto-hlor-benzol-melanitril, koji štetno deluje u dozama od 1—6 mg/m³, a u dozama 20 mg/m³ prouzrokuje neizlečiva oštećenja organa za disanje. Jedna vrsta ovog otrova izaziva i lokalnu paralizu u trajanju od nekoliko nedelja.

U Južnom Vijetnamu su našli primenu i tzv. psihootrovi. To su BOt sa oznakom BZ, a deluju na mozak, izazivaju halucinacije i druge psihičke poremećaje, tj. prouzrokuju teške psihičke promene u prvom redu u opažanju, raspoloženju, efektima i misaonom procesu. Promene nastupaju otprilike ovim redom: kratko vreme posle unošenja otrova javljaju se: proširivanje zenica, znojenje, kostrešenje dlaka, povećano lučenje pljuvačke, mučnina, katkad povraćanje i promene u radu srca. Prvi psihički znaci pojavljuju se, zbog unošenja otrova kroz usta, posle 30—60 minuta i dostižu maksimum intenziteta pred kraj tog perioda. Centralno mesto kod ovih psihičkih promena zauzimaju poremećaji opažanja i halucinacije koje se odlikuju neobičnim bojama i nestvarnim sadržajem: vide se predmeti kojih, u stvari, pred očima nema, jako su deformisani

⁹ Februara 1961. god. u selo Long Mu (pokrajina Ben Tra) američke trupe su stavile otrov u pijaću vodu jedne folklorne grupe pionira. Dvoje dece je odmah umrlo, dok su mnogi drugi bili teže otrovani. Bilten NFO donosi i podatke da su američki imperijalisti i domaći izdajnici još 1. XII 1958. god. otrovali oko 6.000 patriota koji su se nalazili u zarobljeničkom logoru Phu Loi. Rezultat ovog masovnog trovanja bilo je 1.000 mrtvih i 4.000 teško ranjenih političkih zatvorenika. To je bio prvi veći akt odmazde posle prihvatanje ženevskih sporazuma.

i jarko obojeni. Upotrebljavaju se i smrtonosna hemijska jedinjenja kao što je LSD-25 dietil-amid-lisergne kiseline i drugi. Doze LSD-25 od 0,02 mg izazivaju simptome trovanja.

b) Napalm i beli fosfor

Radi spaljivanja pojedinih sela na oslobođenoj teritoriji, razaranja materijalnih dobara, uništavanja vegetacije i nanošenje gubitaka, OS SAD upotrebljavaju napalm-bombe i beli fosfor. Prema podacima NFO, do sada je ovim bombama tučeno blizu 2.000 sela i zaselaka u Južnom Vijetnamu.

Napalm koji se koristi u različitim vrstama bombi je zaista stravično oružje, naročito za vijetnamska nezaštićena sela. Razvija temperaturu od 800 do 2.000 C°, a opekotine su veoma duboke i bolne i ne mogu se izlečiti za duže vreme. Napalm se obično meša sa drugim metalima koji podstiču oksidaciju (na primer, sa manganom, aluminijumom itd.), pa je još opasniji jer prosto sprži ljudsko tkivo.

Beli fosfor se upotrebljava u topovskim granatama i aktivira se istovremeno sa eksplozijom granate. U uslovima vijetnamskog rata (tropska klima i visoke temperature u sušnom periodu) beli fosfor brzo oksidira i gori momentalno. Razvija temperaturu oko 1.200 C°, prodire duboko u rane i u telu sagoreva. Kada se zapali može da gori i u vodi, tako da se granatama sa belim fosforom uništavaju pirinčana polja.

c) Ostale hemijske materije

Spektar hemijskih supstanci koje OS SAD i njihovi saveznici upotrebljavaju u Južnom Vijetnamu je veoma širok — od običnih tzv. policijskih otrova (suzavci sa većom dozom otrova) do najsavremenijih hemijskih supstanci.

1) Herbicidi

Prema podacima NFO, pored navedenih sredstava, do sada su upotrebljavane hemijske materije — 2-4D (dihlor-fenoksid-sirćetna kiselina); ova mešavina se obično baca iz aviona i stvara otrovne oblake;

- DNP, tj. dinitro-fenol;
- DNOC tj. dinitro-orto-krezol;
- Kalcijum-cijanamid;
- Arsen-trioksid;
- Arseniti, kao što su kalcijum i natrijum-arsenit.

Prema američkim standardima i iskustvima vijetnamskog rata, utvrđene su sledeće koncentracije hemijskih materija:

— jedinjenja na bazi natrijum-arsenita i natrijum-hlorata — totalni herbicidi od 0,5—1,5 kg/h, a smrtna doza 0,1—0,3 gr/kg. Uništavaju sve biljke.

2) Defolijati

U poljskim uslovima primenjuju smese acetata navedenih herbicida: acetata 2,40 D, butil-acetata 2,45 T i izobutil-acetata 2,45 T u odnosu 5:3:2.

Lišće menja boju i opada za nekoliko dana do nekoliko nedelja. Uništavaju žetvu, a kod ljudi izazivaju oštećenje vida, probavne smetnje, opadanje kose i sl. Ove materije, pored vegetacija, nadražavajuće dejstvuju i na oči, nos i grlo, a ako se unesu u organizam imaju otrovno dejstvo.

Biološka sredstva

Poznato je da su oružane snage SAD u Južnom Vijetnamu upotrebljavale i biološka sredstva (u manjem obimu nego što je to sa hemijskim sredstvima). V. Barčet u pomenutoj knjizi piše: „Najnovija obaveštenja koja sam uspeo da dobijem pre nego što sam napustio oslobođenu teritoriju odnosila su se na isprobavanje novih metoda za uništenje useva; počeli su da bacaju jajašca nekih vrsta insekata koji napadaju rižu dok još raste u vodi i da upotrebljavaju beli fosfor u posudama od napalm-bombi, što je efikasnije od napalma, koji ima slabo dejstvo na pirinčana polja, budući da ona i u vreme žetve ostaju natopljena vodom.”

Štampa iznosi podatke da su se Amerikanci koristili i bacilima raznih zaráznih bolesti (na primer, kolere, malarije itd.).

Za upotrebu ovih sredstava koriste se sva raspoloživa sredstva: avioni, helikopteri, veliki baloni, artiljerijska i minobacačka zrna, razni raspršivači, ručne bombe itd. Za uništavanje vegetacije najčešće se koristi specijalni avion C-123 koji može da zapraši prostoriiju veličine 80 x 130.000 m. Dejstvo je obično kombinovano, tj. pored hemijskih i bioloških sredstava, upotrebljavaju se i razorne bombe, artiljerijska i minobacačka zrna da bi efekti u gubicima bili što veći.

U bliskoj borbi i čišćenju rovova, skladišta, podzemnih tunela itd. koriste se ručne bombe punjene hemijskim materijalom¹⁰. U borba-ma sa oslobodilačkim snagama, za zauzimanje rovova i skloništa sve češće se koriste hemijske materije jer su dosadašnja klasična sredstva pokazala slabe rezultate. Međutim, ni upotreba pomenutih sredstava nije pokazala dovoljne efekte, pa se Amerikanci koriste aparatima za upumpavanje hemijskih materija iz skloništa, podzemnih rovova i tunela.

¹⁰ Predsednik sajgonske opštine pukovnik Vah Van Cua sa cinizmom je upozorio: „Naša armija ima na raspolaganju četiri nova tipa oružja. Imamo četiri vrste ručnih granata punjenih otrovima. Pored suzavca, mi imamo obojene tečne gasove koji dejstvuju u roku od 3 dana i pored njihovog skidanja čvrstim brisanjem i pranjem, zatim gasove koji u roku od 24 časa prouzrokuju opštu slabost i na kraju otrovne gasove koji izazivaju neku vrstu morské bolesti.

Upotreba pomenutih hemijskih i bioloških sredstava nije pokolebala vijetnamski narod. Rezultati američkih snaga su ispod očekivanja, jer su oslobodilačke snage, a naročito narod, preduzele veoma efikasne mere pasivne zaštite. Posle izvesnih rezultata koji su posledica iznenađenja, tokom borbe gubici su bivali sve manji. „Naš Komitet za javno zdravstvo izradio je izvesne protivmere. Mi nemamo gas-maske, ali koristimo maramice natopljene vodom, koje nosimo preko usta i nosa da bismo smanjili i profiltrirali deo zatrovanog zraka koji udišemo. Upotrebljavamo sok od limuna za opekotine na koži. Manju decu uvijamo u najlonske čaršave kada počne napad iz vazduha, dok je ostalima rečeno da beže u suprotnom od pravca iz kojeg duva vetar” — kaže dr Tuj Ba.

Pored pasivnih mera zaštite, solidne organizacije trupne i teritorijalne sanitetske službe, i široke mere zdravstvenog prosvetavanja i vaspitavanja kojima se bave sve društveno-političke organizacije mnogo su doprinele da se ublaže i znatno parališu dejstva OS SAD i njihovih pomagača koji upotrebljavaju hemijska i biološka b/s.

Pukovnik
Mihajlo VUČINIĆ